

Жаныгулов К.И.

АКЫНДАР ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНДАГЫ ЖАШ КУРАККА БЕРИЛГЕН
МҮНӨЗДӨМӨ ЖАНА ТААЛИМ-ТАРБИЯ МАСЕЛЕСИ

Жаныгулов К.И.

ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ И ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДРОСТКОВ
В ТВОРЧЕСТВЕ ПОЭТОВ

Кыргыз элинин таалим-тарбиясында «балагатка жетүү», «мүчөлүү жаш» – деген түшүнүктөр бар. Мисалы, «балагатка жетүү» физиологиялык жетилүү менен түшүндүрүлсө, «мүчөлүү жаш» – бала он үчкө толгондон кийин ар бир он эки жылда бир мүчөлүү жаш деп эсептелет, себеби чыгыш элдеринде ар бир он эки жылдан кийин кайра мүчөл кайталанат. Бул адамдын физиологиялык өзгөрүштөрү менен бирге ой-санаасынын да жетилүүсүн билдирет.

Жаш өспүрүм мезгилдин он эки жаш курагында балдар өзүлөрүн жекече инсан катары сезе башташат. Психология илиминде «мен» деген түшүнүккө маани берет. Ушул жаш курактарында балдар, кулк-мүнөзүндөгү кээ бир кемчиликтери менен артыкчылыктырын жакшы сезишет. Курбу-курдаштары менен чоң кишилердин карым-катынаштарындагы кулк-мүнөз өзгөчөлүктөрүн байкашат. Эркек балдарга – кыздар, кыздарга - эркек балдардын көз караш сүйүү сезими эмес, жыныстык негизде өнүгө баштайт. Психология илиминде муну интимдүү, стереотиптүү жана өзгөчөлөнүү деп бөлөт. Бул жаш курак мезгилинде балдардын жалпы жаш өзгөчөлүктөрүнөн көрө, жекече инсандык өзгөчөлүктөрү айырмаланып иш аракетинен жана кулк-мүнөзүнөн көрүнөт. Мындай жекече инсандык өзгөчөлүктөрүнүн калыптануусуна балдардын өмүр жолу, турмуш шарты таасир этет. Кыз бала менен эркек балага тиешелүү айырмачылык билинет. Уул бала өзүн жумуш жасоодо, тапшырманы аткарууда бааласа, кыз бала өзүнүн сырткы көрүнүшүн, адептүүлүгүн, башкалардын өзүнө көңүл бөлүүсүнө карата баалайт. Он эки жашка келген кыз башына жоолук салынып, кош этек көйнөк, чыптама кийип өзүнүн чоңойгонун билдирип, өзүнүн жүрүм – турумуна, кулк – мүнөзүнө көңүл буруп адеп сактоого үйрөнөт. Башкача айтканда, ушул жаш курак мезгилинде кыз бала көз карашынын өзгөрүшүнө сырткы сыпаты таасир этет. Бул кийим – кечесине, келбетине, мүчөсүнө кызыга турган үстүрт сезим эмес, анын астында терең жыныстык сезим бар. Психология илиминде он эки жаш куракта баланын бардык мүмкүнчүлүгүнүн көзү ачылган кези. Муну З.Фрейд сыяктуу чет элдик психологдор далилдешкен.

Он эки жаш балалык кездин аяктай баштаганы, боз бала, бой жеткен кезге багыт алганы деп белгиленет. Ошодуктан он эки жашты өткөөл кездин чегине жеткен жаш курак мезгили дешке болот.

Кыргыз элинде адамдын өмүрүн мүчөлүү жаш менен эсептөө туулган күндөн баштап өсүү процессиндеги табигый өзгөрүштөрдү байкоонун негизинде жүргүзсө керек.

Кыргыз эл акындарынын мурастарында адамдын өмүр-жашы, анын өнүгүү мезгилдери туралуу пикирлерди, таалим-тарбия берүү боюнча көптөгөн кеңештерди, асыл ойлорду жана жаштарды тарбиялоо жөнүндөгү көптөгөн ырларды жолуктурабыз. Ушуга байланыштуу эл акындарынын чыгармаларындагы жаш кезендерге берилген мүнөздөмө жана таалим-тарбия маселесине токтолсок. педагогикалык мурастар акындардын чыгармаларында сакталып, биздин доорго чейин өз маанисни жоготпой жеткендигине көңүл буралы.

«Он экиге келгенде,
Кыз-келинге жакындап.
Эртели кеч өргөөдөө
Он үч жашта ойлобойт,

Теңтушунан өзгөнү» – деп, акын Молдо Кылыч кыргыз элинин салты боюнча он эки – он үч жашка келген бала тестиер куракта кол арага жарап, жолдош күтүп, ушул кезде пайда боло турган кыз менен жигит ортосундагы ашыктык мамилени табигый көрүнүш катары караган.

Эл акындарынын чыгармаларында он эки жаш курак мезгилинде балдардын анатомиялык, физиологиялык жактан жетилгенин, дене түзүлүшүндөгү өзгөрүштөргө карата кулк-мүнөзүндөгү жаңы сапаттардын пайда болгонун байкап, дал ушул жаш курак мезгилин «балалыктын арты, чоңойуунун башы» – дегени илимде өткөөл мезгилге тура келет.

Биз жогоруда айткандай кыргыз эл акындары өз баштарынан өткөн өмүр жолун, өздөрүнүн ички жан дүйнөсү менен акыл-сезиминин кандай өскөндүгүн эстей келип, ойго салып, нечен ой-пикирлерди айттышкан. Алар психологиялык, педагогикалык жактан негизсиз деп айтпайбыз. Ар бир жаш курак элдин таалим-тарбиясына таянгандыктан көп учурларда кыргыз эл акындарынын көрөгөчтүк менен айткан ойлору педагог-психолог илимпоздордун ой-толгоолоруна шайкеш келет.

Адабияттар:

1. Жумалиев Ж.М., Жаш курак психологиясы. – Бишкек. : 2004.
2. Молдо Кылыч, Казалдар (түз. Сооронов. О.). -Ф. : 1991.
3. Фрейд. З., Психология бессознательного. – М. : просвещение, 1989.